

ШЛЯХІ РЕАЛІЗАЦЫІ КАМПЕТЭНТНАСНАГА ПАДЫХОДУ Ў НАВУЧАННІ ГІСТОРЫІ

І.І. Багдановіч, А.І. Багдановіч БДПУ, БНТУ (Мінск)

Пачынаючы сваю прафесійную дзейнасць кожны выкладчык марыць аб тым, каб вучні любілі яго прадмет, каб ён быў для іх самым цікавым і запатрабаваным. Аднак у хуткім часе ён пераконваецца ў тым, што, як ні шчыруй, калі вучань сам не бачыць неабходнасці запомніць павядамляемыя на ўроку веды, калі ён не бачыць прымянення ім у жыцці, то станоўчых вынікаў у навучанні не будзе. Магчыма, калі-небудзь ён нешта прыпомніць з таго, што вы вывучаеце на занятках, і выкарыстае ў практычнай дзейнасці, а магчыма і не. У сувязі з гэтым мэтай сучаснага навучання павінна быць не простая перадача існасцей, а спроба зацікавіць фактам, паказаць сувязь існасці з жыццём, яе дзейнасную састаўляючую. Таму натуральна, што ў апошнія гады ўсе больш актуальным становіцца ўкараненне кампетэнтнаснага падыходу ў навучанні, які актыўна прапагандуецца ў сучаснай еўрапейскай адукацыі.

Кампетэнтнасны падыход шырока распаўсюджаны ў краінах Заходняй Еўропы і ЗША. Больш за тое Савет Еўропы рэкамендаваў выкарыстоўваць набор так званых ключавых кампетэнцый як аснову для стварэння вучэбных планаў і праграм агульнай адукацыі для ўсёй Еўропы і вызначыў пяць груп ключавых кампетэнцый [1, с.21]. Ім надаецца найбольшае значэнне таму, што сучасная сістэма адукацыі павінна забяспечыць валоданне падростаючым пакаленнем:

1. Палітычнымі і сацыяльнымі кампетэнцыямі, якія звязаныя са здольнасцю браць на сябе адказнасць, удзельнічаць у сумесным прыняцці рашэнняў, вырашаць канфлікты негвалтоўнымі метадамі, удзельнічаць у функцыянаванні і развіцці дэмакратычных інстытутаў;

2. Кампетэнцыямі, якія тычацца жыцця ў шматкультурным грамадстве: разуменне адрозненняў, павага адзін да аднаго, здольнасць жыць супольна з людзьмі іншых культур, моў і рэлігій;

3. Кампетэнцыямі, якія вызначаюць валоданне вуснымі і пісьмовымі зносінамі. Тым хто не валодае імі пагражае ізаляцыя ў грамадстве. Сюды ж адносіцца валоданне некалькімі мовамі, якое набывае ў сучасным свеце ўсё ўзрастаючае значэнне;

4. Кампетэнцыямі, якія звязаныя з узнікненнем інфармацыйнага грамадства. Авалоданне новымі тэхналогіямі, разуменне неабходнасці іх прымянення, іх сілы і слабасці, здольнасць крытычных адносін да распаўсюджваемай сродкамі інфармацыі рэкламы;

5. Кампетэнцыямі, якія рэалізуюць здольнасць і жаданне вучыцца ўсё жыццё, як аснову бесперапыннай падрыхтоўкі ў прафесійным плане, асабістым і грамадскім жыцці [2, с. 19].

Адной з асноўных праблем кампетэнтнаснага падыходу з'яўляецца стварэнне агульнапрынятай метадыкі фарміравання ключавых кампетэнцый і вызначэнне адэкватных сродкаў яе ажыццяўлення. Цяжкасць складаецца ў тым, што кампетэнцыя – шматфункцыянальнае паняцце. Для яго фарміравання неабходна стварыць вучэбнае асяроддзе, якое дазваляла б настаўніку мадэліраваць рэальную сітуацыю, а таксама эфектыўны сродак кантролю за дзейнасцю навучэнца ў гэтым мадэльным асяроддзі. Што ж павінны мець маладыя людзі, каб авалодаць, а затым рэалізаваць ключавыя кампетэнцыі. Яны павінны:

1. Вывучаць:

- умець здабываць карысць з волыту;
- арганізаваць узаемасувязь сваіх ведаў і ўпарадкаваць іх;
- арганізаваць свае ўласныя прыемы навучання;
- умець вырашаць праблемы;
- самастойна займацца сваім навучаннем.

2. Адшукваць:

- запрашваць розныя базы дадзеных;
- кансультавацца ў эксперта;
- атрымліваць інфармацыю з розных крыніц;
- умець працаваць з дакументамі і класіфікаваць іх.

3. Думаць:

- арганізоўваць узаемасувязь падзей мінулага і сучасных;
- крытычна адносіцца к таму ці іншаму аспекту жыцця грамадства;
- умець процістаяць няўпэўненасці і складанасці;
- займаць пэўную пазіцыю ў дыскусіях і "выкоўваць" сваю ўласную думку;
- бачыць важнасць палітычнага і эканамічнага асяроддзя, у якім адбываецца навучанне;
- ацэньваць сацыяльныя прывычкі, якія звязаныя са здароўем, спажываннем і навакольным асяроддзем;
- умець ацэньваць творы літаратуры і мастацтва.

4. Супрацоўнічаць:

- умець супрацоўнічаць і працаваць у групе;
- прымаць рашэнні;
- уладкоўваць разнагалоссі і канфлікты;
- умець дамаўляцца;
- умець распрацоўваць і выконваць кантракты.

5. Прымацца за справу:

- уключацца ў праект;
- несці адказнасць;
- увайсці ў групу, у калектыў і ўнесці свой уклад у агульную справу;
- даказаць салідарнасць;
- умець арганізаваць сваю работу;
- умець карыстацца вылічальнымі і мадэліруючымі прыёмамі.

6. Адаптавацца:

- умець выкарыстоўваць новыя тэхналогіі і камунікацыі;
- даказаць гібкасць перад тварам хуткіх змяненняў;
- паказаць стойкасць перад цяжкасцямі;
- умець знаходзіць новыя рашэнні [3, с. 29-31].

Фарміраванню ў вучняў асноўных кампетэнцый спрыяе выкарыстанне ў навучанні гісторыі лагічных схем. Яны дапамагаюць аналізаваць і абагульняць гістарычныя з'явы, засвойваць іх істотныя прыкметы ў выглядзе адпаведных паняццяў. Лагічныя схемы могуць выкарыстоўвацца пры вывучэнні прычынна-выніковых заканамернасцей. У далаўненне да лагічных схем можна выкарыстоўваць транспарант-паняцці. Пры іх выкарыстанні кожны кампанент схемы прадстаўлены на асобных лістах паяўляецца перад вачыма вучняў паступова і дазваляе зразумець сутнасць далекага мінулага, як адкрыццё, як раскрыццё самімі вучнямі думак гістарычных дзеячаў, ці уласнае бачанне сутнасці мінулага.

У працэсе выкладання выкладчык паслядоўна вывешвае транспаранты, злучаючы іх паміж сабой стрэлкамі. На этапе аналізу схемы асобныя транспарант-паняцці можна выдаляць, мяняць месцамі, ствараючы інтэлектуальныя цяжкасці, якія спрыяюць больш эфектыўным вучэбным дзеянням.

Яшчэ адным з эфектыўных спосабаў навучання гісторыі і фарміравання асноўных кампетэнцый з'яўляецца шырокае выкарыстанне апорных канспектаў. Апорны канспект – гэта славесна-графічнае адлюстраванне інфармацыі ў сціслай форме, якое служыць дастатковай апорай набыцця і засваення ведаў. Яны могуць быць двух відаў.

Першы від апорных канспектаў утрымлівае ў сабе асноўныя славесна-лічбавыя арыенціры для пошуку, знаходжання і засваення неабходнай інфармацыі. У іх абазначаны: вывучаемая тэма і пытанні, названыя асноўныя палажэнні, ідэі, факты і г.д., дадзены канкрэтныя спасылкі на крыніцы. Могуць прапановацца таксама табліцы, запавуенне якіх дазваляе вучням засвоіць вучэбны матэрыял у абагульненым выглядзе. Такі канспект можа патрабаваць ад вучняў прывядзенне прыкладаў, якія падцвярджаюць тэарэтычныя палажэнні, распрацоўку дыдактычных сродкаў і выкананне практычных заданняў.

Другі від апорнага канспекта карыстаецца найбольшай папулярнасцю ў школе. Ён уяўляе сабой сістэму ўмоўных абазначэнняў – апорных сігналаў, неабходных для засваення інфармацыі, якая раскрываецца пры іх расшыфраванні. Апорныя сігналы з ахвотай распрацоўваюць самі вучні. Больш за тое, настаўнік можа прапанаваць вучням самім распрацаваць апорныя сігналы для абазначэння паняццяў (напрыклад: вайна, рэвалюцыя, рэформа, і г.д.) і ацаніць вынікі работы кожнага з іх. Вызначыўшыся з апорнымі сігналамі (знакамі) настаўнік пачынае распрацоўваць апорны канспект: 1) чытае тэкст і ажыццяўляе яго структурна-функцыянальны аналіз – вылучае галоўныя факты падзеі і тэарэтычныя палажэнні; 2) распрацоўвае (ці падбірае з ужо гатовых) умоўныя абазначэнні; 3) пераносіць іх на ліст паперы, або стварае адпаведны файл у камп'ютары.

Трэба адзначыць, што апорныя сігналы ў канспектах не павінны быць двухсэнсоўнымі, залішне складанымі, перагружанымі дэталямі і г.д. Калі канкрэтны знак не можа поўнасьцю выразіць ідэю, ці факт, лепш абазначыць іх словамі. Па сваім змесце, структуры, метадах выкарыстання апорныя канспекты могуць мець розны характар. Часцей за ўсё выкарыстоўваюцца тэматычныя і абагульняючыя апорныя канспекты. Для тэматычных апорных канспектаў характэрна значная ступень дэталізацыі і, адначасова, наяўнасць свабоднай прасторы вядзення вучнямі запісаў [4, с. 153].

Методыка работы з апорным канспектам на ўроку ўключае ў сябе пяць асноўных этапаў:

1. Апорны канспект высвечваецца праз праектар. Настаўнік расшыфрувае апорныя сігналы. Вучні не вядуць ніякіх запісаў і ўважліва слухаюць настаўніка.

2. Вучні капіруюць апорны канспект у сшыткі з экраннай выявы.

3. Па чарзе вучні выходзяць да экрана і, расшыфруваўшы апорныя сігналы, прагаварваюць інфармацыю, якую утрымлівае канспект (па блоках або ў цэлым).

4. Пераканаўшыся, што вучні засвоілі асноўныя палажэнні канспекта, настаўнік прыступае да больш падрабязнага разгляду тэмы, а вучні ўносяць дапаўненні ў свае апорныя канспекты.

5. Адно вучні робяць кароткія паведамленні па зместу апорнага канспекта (без апоры на выяву на экране, па памяці), астатнія – кантралююць правільнасць вусных адказаў.

Вельмі карыснымі сродкамі фарміравання асноўных кампетэнцый з'яўляецца авалоданне умениямі складаць планы і параўнальна-абагульняючыя характарыстыкі.

Спачатку ў тэксце, які змяшчае вобразную характарыстыку параўноўваемых гістарычных фактаў (пад кіраўніцтвам выкладчыка або самастойна) вылучаюць істотныя прыкметы (лініі) параўнання і фармулююць іх ў выглядзе кароткага плана, які запісваецца ў першую калонку табліцы. Затым ў другую і трэцюю калонкі заноссяць звесткі па кожнай прыкмеце. На гэтым этапе вучні ўзнаўляюць дзеянні, характэрныя для прыёма складання разгорнутага стэратыпа (тэзіснага) плана. Па кожнай лініі параўнання ў чацвёртую калонку табліцы заноссяць кароткія высновы аб падобстве і адрозненнях параўноўваемых падзей. Апошні раздзел табліцы можа быць прадстаўлены ў выглядзе абагульняючай характарыстыкі з сістэматызаваным пералікам тыпічных рыс і асаблівасцей, узятых для параўнання гістарычных фактаў [5, с. 93].

Форма параўнальна-абагульняючай табліцы можа быць зададзена настаўнікам, як апора для самастойнага аналізу вучэбнага матэрыяла на ўроку, аснова для яго параўнання, абагульнення і складання параўнальна-абагульняючай характарыстыкі.

Такім чынам, складанне і выкарыстанне ў навучанні гісторыі лагічных схем, транспарант-паняццяў, апорных канспектаў і апорных сігналаў, складанне стэратыпных планаў і параўнальна-абагульняючых табліц не толькі спрыяе вырашэнню задачы глыбокага і трывалага засваення вучнямі гістарычных ведаў, але і дазваляе адначасова фарміраваць ў іх выключна важныя для сучаснага адукаванага чалавека кампетэнцыі.

Літаратура

1. Иванов, Д. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании / Д. Иванов. – М.: Чистые пруды, 2007. – 67 с.

2. Зимняя, И.А. Компетентность человека – новое качество результата образования / И.А. Зимняя. – Барнаул: Алт.ГУ, 2003. – 285 с.
3. Иванов, Д.А. Митрофанов, К.Г., Соколова, О.В. Компетентный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий / Д.А. Иванов, К.Г. Митрофанов, О.В. Соколова. – М.: Гардарика, 2003. – 317 с.
4. Степанищев, А.Т. Методика преподавания и изучения истории: в 2 ч. Ч. 1./А.Т. Степанищев. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 226 с.
5. Шоган В.В. Методика преподавания истории в школе: новая технология лично-ориентированного образования : учебное пособие / В.В. Шоган. – Ростов на Дону: Феникс, 2007. – 426 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ